

El passat agrari de Mollet del Vallès¹

Jordi Planas*

Mollet del Vallès és avui una ciutat moderna, industrial i de serveis. Però això és fruit d'una transformació relativament recent, de la segona meitat del segle XX. La gran transformació econòmica es produí a partir de la dècada de 1950, en què la ciutat va experimentar un gran creixement industrial i demogràfic (amb un moviment migratori espectacular en els anys seixanta i setanta), i va adquirir la seva fesomia actual. L'agricultura va quedar reduïda a l'àrea de Gallecs, que en els anys setanta va estar a punt de quedar engolida per un projecte de macrociutat, que afortunadament la mobilització ecologista i el primer ajuntament democràtic van aconseguir aturar. Avui aquest espai rural encara ocupa una extensió considerable del municipi (448 hectàrees (ha), el 41 % del territori municipal); però és un espai amb una activitat desconnectada de la dinàmica de la ciutat, on l'agricultura és marginal.

Si volem parlar del passat agrari de Mollet del Vallès –en el qual, com veurem, també es van produir transformacions notables –, hem de recular fins al període precedent: des de mitjan segle XIX fins a mitjan segle XX. Cap a mitjan segle XIX Mollet comptava amb poc més d'un miler d'habitants (1.418 habitants l'any 1860) i era un municipi totalment agrícola. Víctor Balaguer,

en la seva *Guía de Barcelona a Granollers per ferrocarril* (1857), diu que “su industria consiste en una fàbrica de algodón” (p. 69), ja esmentada en el *Diccionario geográfico* de Pascual Madoz (vol. II: 143), i que, per tant, dataria del començament de la dècada de 1840. Vicenç Plantada, en la seva *Geografia local de Mollet del Vallès* (1893), encara ens diu que “la riquesa del poble està en l'Agricultura” (PÉREZ, 1998, vol. II: 55). En els darrers anys del segle XIX s'hi instal·laren algunes fàbriques importants, com ara la sederia Fàbregas, la farinera Moretó o la Tenería Moderna Franco-Espanola; però no fou fins entrat el segle XX quan la indústria començà a transformar veritablement la ciutat (PLANAS, 2004a).

Segons l'amillament de Mollet i Gallecs de l'any 1861, la terra estava dividida en 365 finques rústiques, en mans d'un total de 267 propietaris. La taula següent ens n'ofereix la distribució de conreus. D'acord amb aquestes dades, gairebé la meitat de la superfície de conreu (48 %) era terra campa per sembrar-hi cereals, principalment blat, que aleshores constituïa l'aliment humà principal. En el conjunt de la comarca es produïen aleshores uns 96.000 hectolitres de cereals, la major part dels quals (44 %) eren de blat, seguit en importància del sègol (32 %), el

43

* Centre d'Estudis Antoni de Capmany d'Economia i Història Econòmica (Universitat de Barcelona).
j.planas@ub.edu

¹ Aquest article és una reelaboració de la conferència pronunciada a Mollet del Vallès el 3 d'octubre de 2013 amb motiu de la inauguració de l'exposició 'El Món Agrari a les Terres de Parla Catalana'. L'estudi s'emmarca en el projecte de recerca HAR2012-38920-C02-02 i del grup de recerca consolidat 2014-SGR-1345.

Distribució de la superfície amillarada de Mollet del Vallès (1861)		
	ha	%
Regadiu	179,42	19,80
Secà	337,46	37,24
Vinya	179,93	19,85
Total conreu	696,81	76,89
Albereda	30,04	3,32
Bosc	163,25	18,01
Erm	16,14	1,78
Total superfície	906,24	100,00
Font: Arxiu de la Corona d'Aragó, TER-1, n. 794. Amillaramiento de Mollet y Gallechs, 2.10.1861.		

44 blat de moro (15 %) i l'ordi (8 %).² Aleshores aquesta producció ja difícilment cobria les necessitats de consum de la població i els dèficits que sovint es produïen –i que s'anirien agreujant en els anys següents– s'havien de cobrir amb la importació de farines de Barcelona. Aquest predomini dels cereals en l'estructura productiva agrària encara es mantenia en els anys trenta, quan Pau Vila afirmava que el Vallès Oriental “és cerealístic. El blat hi té privadesa i li fan costat l'ordi, la civada i el moresc” (VILA, 1984 [1930]: 206).

L'extensió dels terrenys de regadiu era considerable (179 ha), més d'una quarta part de l'àrea de conreu. La plana que ocupa el municipi, en la confluència del torrent Caganell amb el Besòs, era rica en aigua. En aquests terrenys també es conreava blat associat en les rotacions amb els llegums (faves, pèsols, mongetes, etc.), que constituïen un bon complement proteínic a l'alimentació basada en pa (CUSSÓ i GARRABOU, 2002). També

s'hi plantaven patates, que van tenir una importància creixent per al consum humà al llarg de la segona meitat del segle XIX. El blat de moro, que també podia introduir-se en aquestes rotacions, s'orientava en canvi principalment al consum animal i va jugar un paper important en l'especialització ramadera que, com veurem, es produí a la comarca vallesana durant el primer terç del segle XX.

En el regadiu també s'hi produïa cànem, una planta de la qual s'obtenia fibra per a la fabricació de sacs, cordes i espartenyets, que a Mollet, durant la segona meitat del segle XIX, es conreaven a gran escala (CADEVALL, 1892-1900: 37). Els cànems que es collien a la plana del Vallès eren d'una qualitat excel·lent i van arribar a tenir fama europea, de manera que l'almirallat anglès s'interessava per obtenir-los d'aquesta procedència (GARRABOU i PLANAS, 1998: 108). Tanmateix, en l'elaboració posterior per obtenir la fibra tèxtil, les pràctiques eren rutinàries i la qualitat se'n ressentia. Alguns propietaris, preocupats per aquest problema, van mirar d'introduir nous procediments en l'operació de bregar, és a dir de separar la fibra de la canemuixa, tant per millorar la qualitat com per abaratir-ne el cost de producció.

La iniciativa més remarcable va sorgir d'un jove propietari molletà, Frederic Ros Sallent (1875-1956), que el 1901 va viatjar a Itàlia per estudiar els mètodes moderns de bregar cànem. Dos anys després creà l'empresa “Bregadora del Vallès”, la primera del seu gènere a Espanya, que ocupava a una vintena de treballadors i que, amb maquinària importada d'Itàlia, bregava en

² Arxiu de Can Maspons de la Vall, lligall 8: Estado de la producción, consumo y demás en este Partido Judicial durante los años 1862, 1863 y 1864, Granollers, 4.3.1866.

Figura 1. Bregant cànem a mà al Vallès al començament del segle XX Font: F. Carreras i Candi (dir.), *Geografia General de Catalunya*. Barcelona: A. Martín, 1908-1918, vol. I, p. 634

una jornada 3 tones de cànem, multiplicant per cent la capacitat del treballador manual. L'empresa processava bona part del cànem que es collia a la comarca, funcionant fins a sis mesos seguits; l'any 1912 va ampliar les seves instal·lacions.³ Tanmateix, molts pagesos van continuar utilitzant les bregadores tradicionals i la iniciativa de Frederic Ros només va aconseguir retardar una mica més el declivi definitiu del conreu de cànem, que es produí després de la Primera Guerra Mundial per la competència d'altres fibres substituïtives d'importació, com ara el jute (MASPONS, 1908-1918: 636).

Aquesta no va ser l'única iniciativa destacable de Frederic Ros en relació a la modernització de l'agricultura local. Gairebé al mateix temps, va ser l'introduïdor a Mollet del Vallès de la batuda mecànica amb energia elèctrica, i en les seves finques agrícoles, entre

Figura 2. Màquina de bregar Bonvi-cinni a les instal·lacions de l'empresa "Bregadora del Vallès", creada a Mollet del Vallès per Frederic Ros Sallent l'any 1903 Font: F. Carreras i Candi (dir.), *Geografia General de Catalunya*. Barcelona: A. Martín, 1908-1918, vol. I, p. 635

les quals hi havia can Mulà de Gallecs, va assajar noves llavors i fertilitzants. Va ser autor d'articles de divulgació tècnica agrària i va pronunciar conferències a diverses localitats catalanes des de la Càtedra Agrícola ambulante Pere Grau. D'acord amb aquest esperit modern i dinàmic, va ser un dels fundadors de la Cambra Agrícola del Vallès (1901), de la qual fou el primer secretari; més tard va fundar i presidir el Sindicat Agrícola de Mollet (1907), i també va participar activament en altres associacions agràries de la comarca i de fora de la comarca (PLANAS, 1991). Aquest esperit emprenedor el portà a crear l'any 1913 la fàbrica de sedes de can Mulà, que assolí un gran desenvolupament i en la qual, des d'aleshores, va concentrar principalment la seva activitat.

En la distribució de conreus de 1861 també destaca la superfície

³ "Mollet productor". Programa de Festa Major de Mollet, 1912.

dedicada a la vinya (180 ha), un 26 % de l'àrea de conreu, lleugerament superior a la superfície de regadiu. L'especialització vitícola no era comparable a la que havien experimentat els municipis del Penedès, el Bages, l'Anoia o el Vallès Occidental, on aleshores la vinya ja ocupava dues tercers parts de l'àrea de conreu, i en alguns municipis (Castellbisbal, Rubí, Rellinars) més del 80 % (ROCA FABREGAT, 2015). Però en les dècades següents la vinya tindria una forta expansió, sota l'impuls d'uns preus del vi molt remuneratius per la demanda francesa, on la producció s'havia ensorrat a causa de la plaga de la fil·loxera. Entre 1860 i finals de la dècada de 1880 l'extensió de vinya de la comarca va passar de 5.200 ha a unes 8.200 ha, és a dir un creixement de més del 50 %. L'any 1880, Mollet del Vallès comptava amb 425 ha de vinya; no era el municipi de la comarca on la vinya ocupava més extensió, atesa la reduïda extensió del seu terme municipal, però sí el que hi dedicava una major proporció del seu territori (39,6 %). En producció de vi, a finals dels anys 1880 era el tercer municipi de la comarca (6.740 hl), després de Caldes de Montbui (7.000 hl) i la Roca del Vallès (6.800 hl), que eren municipis amb un terme i una extensió de vinya molt superior, de manera que l'especialització vitícola de Mollet del Vallès era la més rellevant de tota la comarca (PLANAS, 2004b: 25).

Com és ben conegut, aquesta expansió de la vinya va acabar sobtadament amb l'arribada de la fil·loxera, que des de França va anar-se estenent progressivament per tot Catalunya i acabà destruint totalment els vinyars. La primera notícia de la plaga a Mollet del Vallès és del juliol de 1886, en què es denunciaren unes primeres

clapes de vinya atacades per l'insecte (IGLÉSIES, 1968: 152). Vicenç Plantada en donava notícia des de les seves cròniques al periòdic *La Renaixensa*: “No'm sorprengué al enterarme que dintre'l terme d'aqueix poble, en una vinya de Josep Sans en la propietat de donya Josepha Budoy de Vila, hi havia una taca filoxérica d'uns quartans de terra, atés que estava convensut que la hora menos pensada havia de presentarse dintre d'aqueix hermós Vallés”. Dos anys després, el 19 de maig de 1888, explicava que havia resseguit les vinyes del terme de Mollet “y ab la major angunia tinc de fer saber als llegidors de *La Renaixensa*, que passa de las tres cuartas parts las vinyas que demostan, ab llur cortedad de sarmments, que tenen infestadas sas arrels de la mortífera filoxera”. I el 20 de novembre de 1891 ja deia que “las vinyas van acabantse: considero que al Setembre vinent podrán comptarse en cada poble las que rendirán fruyt madur per causa de la filoxera” (PÉREZ, 1997: 91, 95 i 101).

A la comarca del Vallès Oriental, un dels principals capdavanters en la lluita contra la plaga fou Fèlix Ferran Coll (1814-1895), propietari de can Fonolleda de Mollet, “probablement la casa més vella del poble” (ALIGUER, 1992: 28). Molt preocupat per les qüestions tècniques de l'agricultura (i especialment de la viticultura), tenia un notable ascendent sobre els propietaris agraris de la comarca, com denota el fet que fos el primer president de l'Associació de Propietaris Rurals del Vallès (1876-1878). Segons J. Maspons, “tota qüestió d'interès agrícola havia de subjectar-se, a la comarca del Vallès, al parer d'aquest home; tota actuació a desenrotllar necessitava la seva empenya i direcció” (MASPONS, 1929). A mitjan segle XIX ja va destacar en

la lluita contra l'oïdi, i “quan fou asotada la vinya per la fil·loxera, en Fèlix Ferran fou un dels capdavanters de totes les campanyes, ben infructuosament algunes, que per a combatre el diminut insecte es varen seguir, fins que es va veure que l'arma verament eficaç era el peu americà, i en Ferran fou el seu introductor a les vinyes del Vallès” (MASPONS, 1929).⁴

En efecte, l'única solució eficaç que es va trobar per combatre la plaga va ser arrencar els ceps afectats i replantar completament la vinya amb peus americans, que eren immunes a l'insecte, atès que la fil·loxera provenia originàriament d'Amèrica. Però tal com explicava l'hereu de Fèlix Ferran, Jaume Fonolleda Ferran, des del *Resumen de Agricultura*, periòdic del qual era redactor, hi havia una gran desorientació a l'hora d'escollir les varietats de ceps que convenia utilitzar: “No cabe más esperanza que la sustitución por la cepa americana, pero ¿qué cepas vamos á escoger después de tantas recomendadas y otras desacreditadas por varios distinguidos ampelógrafos, cuando aún no hay tiempo preciso para probar tales asertos?”.⁵ El 1893, des de *La Renaixensa*, Vicenç Plantada també donava testimoni d'aquesta desorientació: “encara que poch á poch, aném replantant la vinya ab ceps americans, sent la classe més usada lo ‘Rupestris Ganzin’ que es la que segons las observacions del propietari d'aquí en Jaume Fonolleda, es la que dona més bons resultats. Encara trobo alguns temeraris que replantan ab los del país, dientme que lo dels ceps americans son tontèrias. Deu los illumini”. I l'any 1899 ens diu que a Mollet encara hi havia

poques vinyes productives: “com que encara hi han pocas vinyas que llevin, ‘s fa poc vi. Cada any se'n van replantant més, deixant los pagesos las tontèrias que alguns los havían fet creure” (PÉREZ, 1997: 131 i 199).

El record tan recent dels preus remuneratius del vi durant l'època daurada de la vitivinicultura va esperonar la replantació de la vinya, de manera que a la comarca cap al 1920 hi havia plantades 6.214 ha de vinya; no s'havia recuperat el màxim d'extensió que havia assolit abans de la fil·loxera (8.194 ha l'any 1889), però l'àrea replantada superava l'extensió que la vinya ocupava a mitjan segle XIX (5.266 ha) (PLANAS, 2015). Tanmateix, la replantació de la vinya no va tenir la recompensa esperada, perquè la progressiva integració del mercat mundial del vi i l'augment de la productivitat de la vinya americana van donar lloc a una sobreproducció estructural (PUJOL, 1984). Després d'efectuar la gran inversió que suposava replantar les vinyes, els viticultors es trobaven amb contínues crisis de malvenda del vi, i amb molt poc marge per adaptar-se a la nova situació dels mercats, perquè la vinya americana era més exigent en treball i en l'aplicació de productes químics (com ara el sofre i el sulfat de coure per prevenir algunes malalties com el míldiu, a les quals era més vulnerable) que encarien els costos de producció, i perquè era difícil substituir la vinya un cop plantada i amb un capital immobilitzat en les instal·lacions per produir vi. S'hi afegia la competència dels vins anomenats “artificials” (produïts amb procediments alternatius a la utilització de

⁴ L'any 1887 Fèlix Ferran fou designat, pel Ministeri de Foment, vocal de la Comissió provincial de defensa contra la Fil·loxera, càrrec que tornà a ocupar l'any 1893.

⁵ Jaime Fonolleda, “Viñas americanas”, *Resumen de Agricultura*, 10.1889.

raïm fresc a uns preus imbatibles), que tot i que estaven prohibits per la llei eren difícils de prevenir.

El malestar en les zones vitícoles provocat per la successió d'aquestes crisis de malvenda va donar lloc a la creació de la Unió de Vinyaters de Catalunya, que des del 1911 va desplegar una extraordinària campanya propagandística en les poblacions vitícoles catalanes, i que en poc temps va constituir delegacions a més de dues-centes localitats i aconseguí l'adhesió de més de vint mil viticultors.

El primer acte públic de la Unió de Vinyaters de Catalunya al Vallès Oriental del qual tenim notícia es celebrà precisament a Mollet el 4 de febrer de 1912. Va ser un acte organitzat pel Sindicat Agrícola de Mollet, presidit aleshores per Joan Tura Pedragosa (1865-1930). És donava la circumstància que aquest sindicat havia estat fundat per l'esmentat Frederic Ros, el qual havia estat un dels fundadors de la Unió de Vinyaters i membre del seu primer Consell Central, és a dir, del principal òrgan de govern de la Unió de Vinyaters.⁶

Van participar en l'acte alguns dels principals dirigents de la Unió de Vinyaters, com ara el president Josep Puig de la Bellacasa, Joan Parellada de Naveran, Josep M. Barnadas, el propietari i viticultor de Palou Santiago de Riba, i naturalment Frederic Ros. També van participar-hi l'alcalde de Mollet, Francesc Paradell Suñé, el diputat a Corts del districte, Bonaventura M. Plaja, i el diputat provincial i president de la Cambra Agrícola del Vallès, Fèlix Fages. L'acte es va ce-

lebrar a l'Ateneu de Mollet, i el seu president, Joan Sans Mainou (1867-1936), fou escollit delegat local de la Unió de Vinyaters. A la comarca la Unió de Vinyaters de Catalunya també comptava amb delegacions locals a Montmeló, Martorelles, Parets, Montornès i Palou, i com a resultat d'aquell acte es constituí una delegació de la Unió de Vinyaters amb el nom de "Vinyaters del Vallès".⁷

La crisi vinícola del començament del segle XX també va reactivar el problema rabassaire. La davallada dels preus del vi feia més urgent trobar alguna solució a la situació que patien els treballadors de les vinyes, que havien de lliurar una part de la collita al propietari de la terra. Els rabassaires van mobilitzar-se per intentar compensar la caiguda del seu ingrés (que en bona part depenia dels preus del vi) amb la reducció i fins i tot l'eliminació de la renda que havien de pagar al propietari, i la reivindicació de "La terra per qui la treballa!" va començar a tenir un ampli seguiment entre la població pagesa. Amb la intransigència dels propietaris, ells també afectats per la caiguda de la renda agrària, l'enfrontament entre uns i altres acabà donant lloc a un dels períodes de més conflictivitat que ha viscut el camp català (BALCELLS, 1968).

La Unió de Rabassaires, creada el 1922, va celebrar el primer míting de propaganda a Mollet el 25 de juliol de 1924, que comptà amb la participació dels seus màxims dirigents (Lluís Companys, Amadeu Aragay, Pere Estartús, Francesc Riera i Francesc Escu-

⁶ El primer Consell Central de la Unió de Vinyaters de Catalunya estava format per Josep Puig de la Bellacasa (president), Pere Mir Ràfols (vicepresident), Josep Fluvià (secretari) i els següents vocals: Gaietà Fontrodona, Carles de Camps d'Olzinelles, Josep M. Barnadas, Josep M. Fortuny Llibre, Josep Queralt Martí, Ramon Ribas Ribot, Mn. Carles de Grassot, Josep Zulueta Gomis, Frederic Ros, Romà de Saavedra, Marquès de Vallgornera, i Sebastià Ferrer Rosés.

⁷ Vicenç Plantada, "Vinyaters del Vallès", *L'Art del Pagès*, 2.1912.

Figura 3. **Joan Tura Pedragosa en una de les seves vinyes.** Fotografia cedida per la família Planelles Aran

dé), i que donà lloc a la creació d'una secció local, que va estar presidida per Francesc Ventura. Fou una de les poques que es creà en el Vallès Oriental durant els anys vint: Mollet, Martorelles i Montornès (POMÉS, 2000: 558-561). Ja en els anys trenta un dirigent destacat de la Unió de Rabassaires fou Feliu Tura Valldeoriola (1888-1956), que fou membre del Consell General. També va ser l'alcalde de Mollet del Vallès en tres ocasions: des de la proclamació de la Segona República, fins als Fets d'Octubre de 1934, en què proclamà l'Estat Català i fou destituït, empresonat i jutjat; després des del febrer de 1936 fins al gener de 1937, i finalment del juliol de 1938 fins al final de la Guerra Civil (PI, 1990).

Feliu Tura, que era fill de l'esmen-

tat Joan Tura Pedragosa, va remodelar completament el Sindicat Agrícola local i va impulsar noves orientacions cooperatives, com ara la producció de patates primerenques per a l'exportació, que tindria una gran expansió en els anys vint i trenta (POMÉS, 1991). El Sindicat Agrícola de Mollet va arribar a patentar una marca de patates amb el nom de *Rabassunio Potatoes Catalunya. Productions Mollet*, i feia contractes amb diferents places internacionals per proveir-se de llavors i altres productes agrícoles. Es convertiria en l'intermediari entre la secció cooperativa de la Unió de Rabassaires i els sindicats agrícoles del Vallès Oriental que hi estaven adherits (POMÉS, 2000: 399 i 403).

L'especialització productiva més important d'aquestes primeres dècades del segle XX a Mollet i al Vallès Oriental va ser la ramadera, especialment de bestiar vaquí productor de llet per al consum barceloní (PLANAS, 2004b). De fet, aquesta producció ja tenia una certa tradició a la comarca: segons explicava l'*Estudio Agrícola del Vallès* (1874), "cuando en circunstancias normales atraviesa el ferrocarril el llano de esta comarca, afluyen á sus estaciones, á la llegada del primer tren que va á Barcelona, infinidad de hombres, mujeres y niños con latas de leche que son conducidas á la capital del Principado, donde se paga á buen precio" (GARRABOU i PLANAS, 1998: 197). Però durant el primer terç del segle XX el ràpid creixement demogràfic de Barcelona i l'augment dels nivells de vida van fer créixer la demanda de llet en fresc, i la proximitat i les bones comunicacions amb la gran metròpolis (amb el desenvolupament del transport per carretera), juntament amb les condicions agrònòmiques de la comarca, van estimular

aquesta especialització ramadera. En els anys vint el Vallès Oriental concentrava més del 10 % del bestiar vaquí lleter de Catalunya, només darrera del Baix Llobregat i de la comarca d'Osona (PUJOL, 1988: 208).

Els protagonistes d'aquesta especialització ramadera foren els petits productors: dels 365 pagesos que hi havia a Mollet cap al 1930,⁸ gairebé una cinquena part (66) eren vaquers, amb unes 400 vaques en total, de manera que la majoria tenien unes 4 o 5 vaques, atès que el màxim de caps de bestiar registrat era de 15 vaques (SUÀREZ, 2000: 39). El mateix Feliu Tura tenia 11 vaques, i també en aquest camp va desenvolupar l'activisme associatiu: va fundar el Gremi de Vaquers de Mollet i comarca, impulsà la Federació de Vaquers del Vallès i posteriorment es convertí en president del consell directiu de la Unió de Vaquers Rurals (PI, 1990: 52).

Durant la Guerra Civil, les empreses de Barcelona que tractaven la llet que venia de les zones productores properes van ser col·lectivitzades i van quedar fusionades en la Indústria Làctia Socialitzada. La seva unificació també va comportar la reorganització dels serveis de recollida i transport de la llet, i es van crear diferents centres de refredament, un d'aquests Mollet del Vallès. Va començar a funcionar el 8 de juny de 1937 i refredava 9.381 litres de llet diaris, procedents de 207 productors que, en conjunt, posseïen 2.364 vaques. A més de Mollet i Gallecs, aquest centre rebia llet de Parets del Vallès, Lliçà d'Amunt, Lliçà de Vall, Palau-solità, Santa Perpètua de Mogoda, Montcada i Reixac, la Llagosta,

Figura 4. Visita del cònsol de Mèxic a la Central Lletera de Mollet del Vallès, el 13 d'agost de 1937 Foto: Pérez de Rozas. Arxiu fotogràfic de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, CG 1937-386

Caldes de Montbui i Sentmenat (VIADER, 2006: 89-90).

Segons una estadística agrícola de 1930, a Mollet del Vallès els productes que ocupaven una major extensió de terra cultivada eren el blat (38 %),

⁸ La població total de Mollet l'any 1930 era de 5.527 habitants, dels quals un miler eren treballadors industrials, el que es podia considerar "una proporció netament industrial" (VILA, 1984 [1930]: 265).

les mongetes (18,7 %), els avellaners (13,6 %), els presseguers (9,3 %) i les patates (6,3 %), mentre que la vinya ja només ocupava el 4,2 % (SUÀREZ, 2000: 34). La viticultura havia reculat fins a tenir una presència merament testimonial. Tot i així, encara va donar lloc a algunes iniciatives empresarials en el sector del cava, que en els anys vint i trenta va tenir una expansió important, amb la proliferació d'empreses que miraven d'imitar l'èxit de can Codorniu també fora del nucli originari de Sant Sadurní d'Anoia, i Mollet no va ser-ne una excepció (VALLS-JUNYENT, 2007).

L'elaboració de cava (o de xampany, com se'n deia aleshores) era una via per incrementar el valor afegit del vi —que com hem vist aleshores estava molt afectat per les crisis de malvenda—, tot millorant la qualitat del producte i la seva comercialització (embotellat, potenciant la vinculació del producte a un determinat territori, amb una imatge de marca reforçada amb publicitat, etc.). És un exemple emblemàtic dels primers passos del que n'hem dit el “cicle del vi de qualitat”, que s'inicià de forma minoritària al començament del segle XX, i que no s'acabà d'imposar fins als anys setanta i vuitanta, d'acord amb els canvis que aleshores s'estaven produint en l'esfera de la demanda (COLOMÉ, PLANAS i VALLS-JUNYENT, 2015).

A Mollet del Vallès aquest procés es concretà amb la creació de les caves Vilarrosal i després amb les caves Gomà. Can Vila-rosal era el nom de la finca dels Sobregrau de Parets, on quatre generacions de la família Sans havien fet de masovers, des del 1815 fins al 1909. Joan Sans Mainou, al qual hem trobat com a president de l'Ateneu de Mollet i de la delegació local de la Unió de Vinyaters, l'any 1902 havia

obert a Mollet un negoci de cereals, farina i vins. De tarannà emprenedor, l'any 1930 va enviar el fill a França a aprendre l'elaboració del xampany, amb la intenció de reorientar el negoci familiar. L'any 1935, quan el fill ja havia tornat amb els coneixements per engegar la nova empresa, la família va traspassar la botiga, va construir les caves al soterrani d'unes cases que havia comprat al costat i va començar a produir a petita escala. L'empresa tenia sis treballadors fixos, a més de personal eventual, i produïa el xampany Vilarrosal (6 ptes./ampolla) i el xampany Rosalet (8 ptes./ampolla). Però no va poder superar els estralls de la Guerra Civil: l'any 1936 el pare, malalt, va morir, i el 1937 l'empresa va ser col·lectivitzada per la CNT-FAI; el fill, Josep Sans Rossell (1895-1937), que durant la Segona República s'havia significat políticament com a president de la Lliga a Mollet i regidor de l'Ajuntament, va ser detingut, internat en una txeca i assassinat l'any 1937 (MACIÀ, 2007).

Les caves Vilarrosal van ser aprofitades per un negociant barceloní, Ramon Gomà Padullés, que havia in-

51

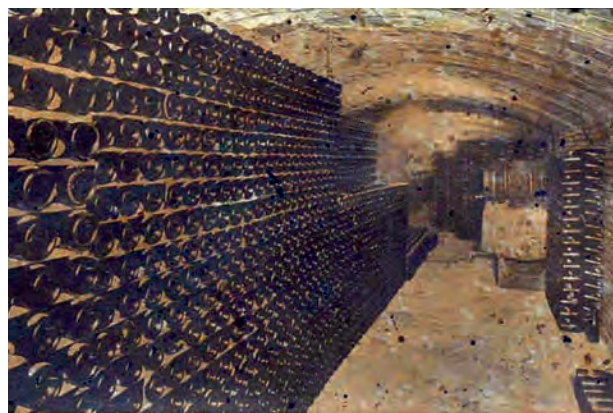

Figura 5. Rimes d'ampolles dins de les caves Vilarrosal. Fotografia cedida per P. Lluís Pedragosa

tentat començar un negoci de xampany a Sant Sadurní i no se n'havia sortit. En tenir coneixement de l'existència de les caves Vilarrosal, que després de la guerra no es van tornar a obrir, va arrendar-les a la vídua de Joan Sans. Però com que el negoci començava a agafar una certa volada, el 1945 va construir unes noves caves a l'actual Can Gomà (tot i que a diferència dels Sans, els Gomà mai no van viure a Mollet). Les caves Gomà utilitzaven raïm de Mollet, Martorelles i Sant Fost, però com que no n'hi havia prou, també en compraven al Penedès. L'empresa va tenir una expansió important, amb vendes no sols al mercat català, sinó també al País Basc, Galícia i altres indrets d'Espanya (ARIMON, 2007). Segons Francesc Valls, en els anys 1950 i 1960 invertia una quantitat considerable en publicitat, i no només en anuncis en revistes (com

Figura 6. Etiqueta del xampany Vilarrosal. Cedida per P. Lluís Pedragosa

ara la revista *Semana de Madrid*), sinó també a la televisió: l'any 1964 les despeses per publicitat televisiva de les caves Gomà van sumar 160.000 ptes., només per darrere de Codorniu (640.000 ptes.) Delapierre (610.000 ptes.), Freixenet (400.000 ptes.) i Castellblanch (168.000 ptes.) (VALLS-JUNYENT, 2007:123). Poc temps després, però, l'empresa acabaria tancant carregada de deutes i l'any 1973 l'Ajuntament va comprar-ne l'edifici.

52

Figura 7. Interior de les caves Gomà. Fons: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

Figura 8. Anunci del xampany Gomà publicat a la revista *Semana de Madrid* el 7 de juny de 1952. Font: F. Valls

Referències

- ALIGUER, J. *Mollet en deute*. Martorelles: Impremta Francesc, 1992.
- ARIMON, G. "Les caves Gomà de Mollet del Vallès". *Notes*, 2007, vol. 22, p. 177-192.
- BALAGUER, V. *Guia de Barcelona a Granollers por ferrocarril*. Barcelona: Jaime Jepús, 1857.
- BALCELLS, A. *El problema agrari a Catalunya, 1890-1936. La qüestió rabassaire (1890-1936)*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1968.
- CADEVALL, J. "Flora del Vallès". A: *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, vol. II. Barcelona: A. López Robert, Impresor, 1892-1900, p. 1-138 (memòria premiada en el Certamen de Granollers de 1886).
- COLOMÉ, J., PLANAS, J. i VALLS-JUNYENT, F. "Introducció: els tres cicles de l'economia vitivinícola catalana (segles XVII-XX)". A: J. Colomé, J. Planas i F. Valls-Junyent (eds.), *Vinyes, vins i cooperativisme vitivinícola a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015, p. 5-49.
- CUSSÓ, X. i GARRABOU, R. "Alimentació i nutrició al Vallès Oriental en les darreres dècades del segle XIX", *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, 2002, n. 21, p. 26-34.
- GARRABOU, R. i PLANAS, J. (a cura de). *Estudio Agrícola del Vallès (1874)*. Granollers: Museu de Granollers, 1998.
- IGLÉSIES, J. *La crisi agrària de 1879 a 1900. La fil·loxera a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- MACIÀ, M. C. "Les caves Vilarrosal de Mollet del Vallès". *Notes*, 2007, vol. 22, p. 161-176.
- MADOZ, P. *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Madrid, 1845 (reeditat en facsimil per Curial, Barcelona, 1985, 2 vols. amb els articles de caràcter català).
- MASPONS, J. "Agricultura". A: Francesc Carre-ras i Candi (dir.), *Geografia General de Catalunya*. Barcelona: A. Martín, 1908-1918, vol. I, p. 465-665.
- MASPONS, J. "Agricultors catalans. Fèlix Ferran i Coll". *Calendari del Pagès per a 1929*, p. 54-57.
- PÉREZ, F. (a cura de). *Obres completes de Vicenç Plantada*. Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans – Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona, 1997 i 1998, 2 vols.
- PI, C. "Un rabassaire a l'alcaldia: Feliu Tura". *Notes*, 1990, vol. 4, p. 51-69.
- PLANAS, J. *Propietaris organitzats. Estudi de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)*. Granollers: Ajuntament de Granollers, 1991.
- PLANAS, J. "De poble agrícola a ciutat industrial: els inicis de la industrialització a Mollet del Vallès". *Notes*, 2004a, vol. 19, p. 145-161.
- PLANAS, J. "L'agricultura al Vallès Oriental: canvis en l'estructura productiva entre 1860 i 1930". *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, 2004b, n. 25, p. 17-34.
- PLANAS, J. "Expansió i crisi de la vinya al Vallès (1860-1940)". *Ponències. Revista del Centre d'Es-*

- tudis de Granollers, n. 19 (2015), p. 109-150.
- POMÉS, J. *Les "Mataro's Potatoes" i el cooperativisme agrari al Maresme (1903-1939)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1991.
- POMÉS, J. *La Unió de Rabassaires*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- PUJOL, J. "Les crisis de malvenda del sector vitivinícola català entre 1892 i 1935". *Recerques*, n. 15 (1984), p. 57-78.
- PUJOL, J. *Les transformacions del sector agrari català entre la crisi finisecular i la Guerra Civil*. Tesi doctoral inèdita, Universitat Autònoma de Barcelona, 1988.
- ROCA FABREGAT, P. "L'expansió vitícola dels segles XVIII i XIX com una etapa en l'evolució del paisatge i del poblament rural del Vallès Occidental". A: J. Colomé, J. Planas i F. Valls-Junyent (eds.), *Vinyes, vins i cooperativisme vitivinícola a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015, p. 209-244.
- SUÀREZ, M. A. *La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès*. Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans i Ajuntament de Mollet del Vallès, 2000.
- VALLS-JUNYENT, F. "La indústria del cava. De la substitució d'importacions a la conquesta del mercat internacional". *Notes*, 2007, vol. 22, p. 105-142.
- VIADER, J. "La Central Lletera de Mollet". *Notes*, 2006, vol. 21, p. 89-105.
- VILA, P. "Un assaig de geografia comarcal: el Vallès". A: *La divisió territorial de Catalunya*, Barcelona: Curial, 1984 [1930], p. 199-288.